

SOM1023 Terp volkstuinten Vlijmenseweg

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Naam: Terp Vlijmenseweg, volktuinencomplex

Plaats: Deutenen

Complextype: Terp / woonheuvel

Datering: Late Middeleeuwen

Beschrijving: Terp, waarschijnlijk een huisterp, ontstaan door het ophogen van de woonplaats om deze te beschermen tegen wateroverlast.

Kaarten

Locatie

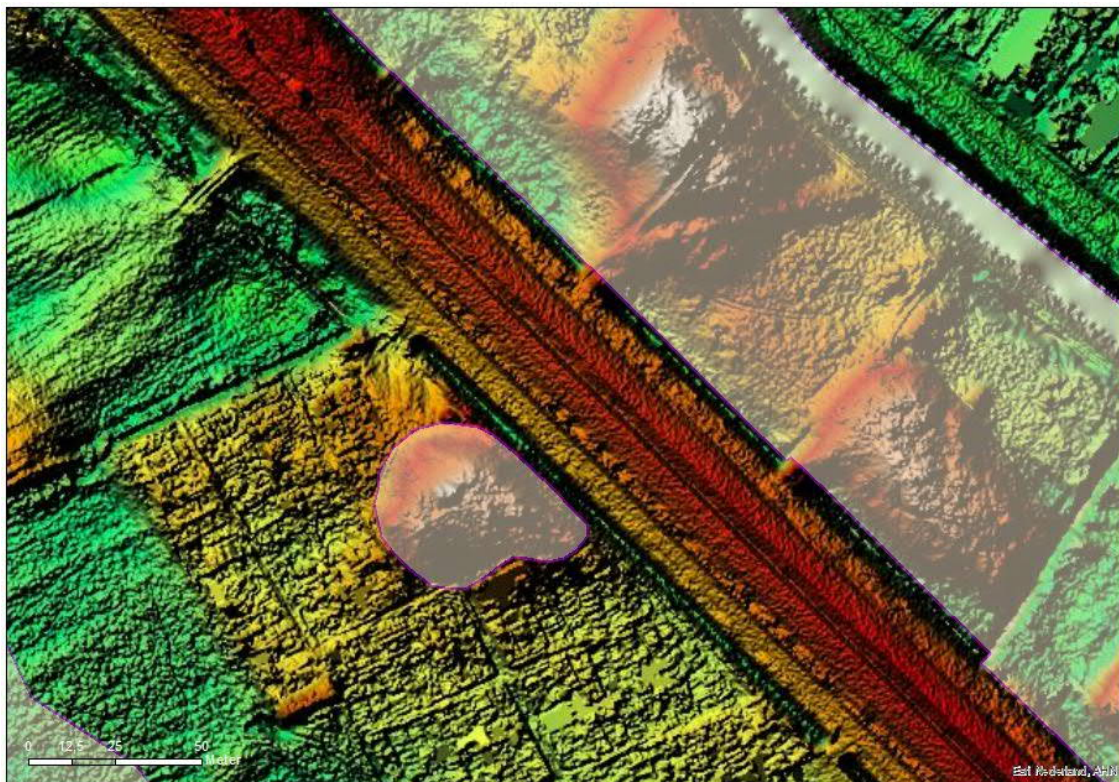
Bron: topografische gegevens in Geo-web, gemeente 's-Hertogenbosch

Luchtfoto

Bron: luchtfoto 2020 in Geo-web, gemeente 's-Hertogenbosch

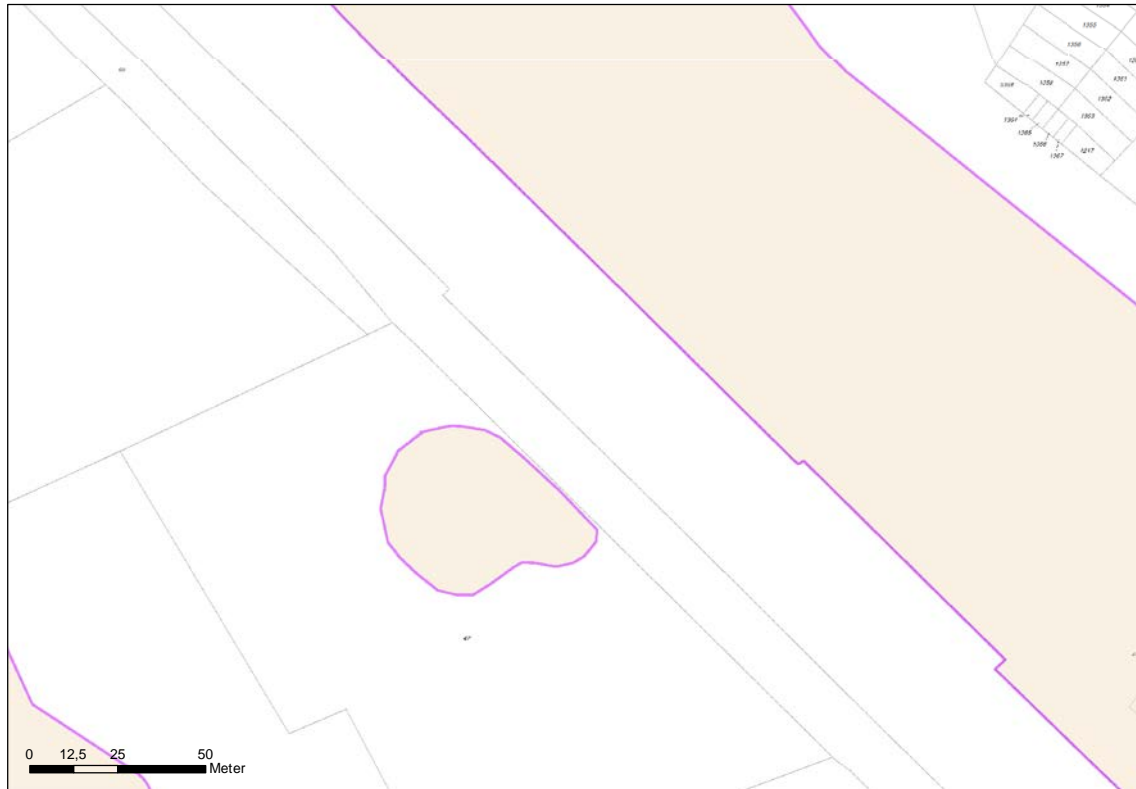
AHN

Bron: AHN 3, maaiveld – hillshade

Kadastrale gegevens

Perceelsaanduiding kadaster	Geheel of deel van perceel	Eigenaar
HTG00 Q00042	Deel	Gemeente

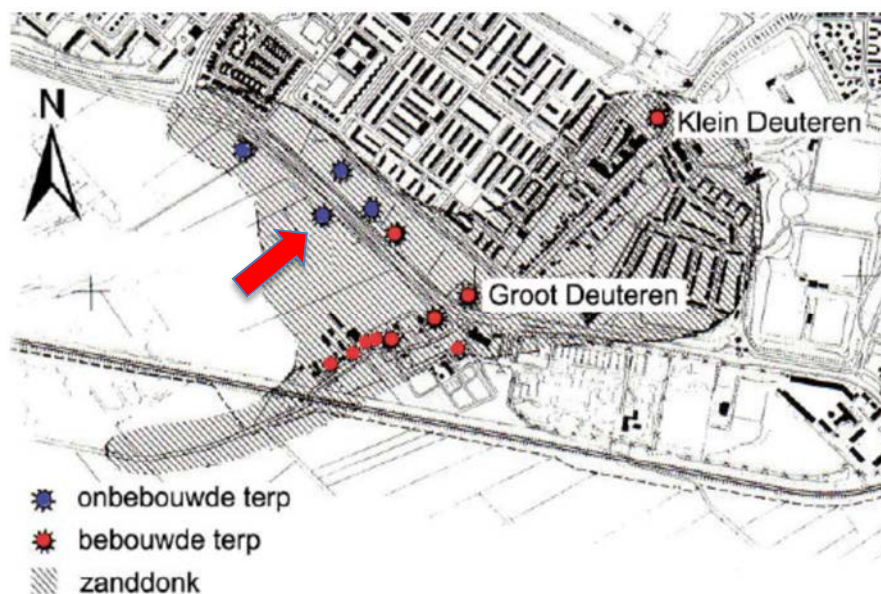
Bron: kadastrale gegevens in Geo-web, gemeente 's-Hertogenbosch

INVENTARISATIE

Landschappelijke en/of historische gegevens

Tussen de stad 's-Hertogenbosch en Vlijmen bevindt zich een ongeveer driehoekige zandopduiking, die het restant vormt van de grote oost-west lopende zandrug. Over deze zandopduiking liep onder meer de weg tussen 's-Hertogenbosch en Vlijmen met een aftakking richting Cromvoirt. Vanwege de hogere ligging ontstond een nederzetting langs deze wegen, die te verdelen is in twee kernen: Groot Deuteren en Klein Deuteren.

In de huidige situatie liggen de meeste huizen op een kunstmatige verhoging. Vermoedelijk bood de natuurlijke zandkop onvoldoende bescherming tegen wateroverlast en is men op een gegeven moment begonnen met het ophogen van de woonplaatsen en ontstonden zogenaamde huisterpen. Langs de weg naar Vlijmen bevindt zich eveneens een rij terpen, die echter relatief ver uit elkaar liggen. De terp waar het hier om gaat ligt aan de zuidkant van de Vlijmenseweg.

Terpen in en rond Deuteren (bron: Treling, 1993). Bij de pijl de terp in het volkstuintencomplex.

Archeologische en bodemkundige gegevens¹

In maart/april 2021 zijn een verkennend booronderzoek en proefsleuvenonderzoek uitgevoerd om de landschappelijke setting en aard, omvang, diepteligging, datering en kwaliteit van de verhoging in kaart te brengen.

Met het verkennend booronderzoek zijn 19 boringen gezet in twee boorraaien (raai A-A' en B-B'), in een kruisvorm dwars over de terp. Er is geboord met een Edelmanboor diameter 15 cm en 7 cm tot 30-50 cm in de C-horizont. De afstand tussen de boringen in elke raai is 10 m.

In het natuurlijke zand heeft zich een veldpodzol gevormd, lokaal onder de terp vertoont die moderachtige kenmerken. De bodem is overal onthoofd, lokaal zelfs volledig onthoofd door (archeologische) grondsporen. In geen enkele boring zijn restanten van de A-horizont aangetroffen. Slechts in één boring is de basis van de EB-horizont herkend, op een diepte

¹ Deze paragraaf is gebaseerd op het evaluatie- en selectierapport Proefsleuvenonderzoek terp aan de Vlijmenseweg te 's-Hertogenbosch (RAAP, 2021)

van 90-160 cm-Mv. In de meeste overige boringen is de B-horizont aangetroffen. Alleen lokaal is de bodem volledig onthoofd en is enkel nog de C-horizont aanwezig onder archeologische cultuurlagen en/of ophogings-/egalisatielagen.

De terp zelf bestaat uit bruingrijs zwak siltig zand, dat lokaal enige gelaagdheid vertoont. Deze gelaagdheid loopt uiteen van een opeenvolging van 10-20 cm dikke, bruingrijze banden tot een egaal bruingrijs pakket van bijna 1,0 m dik. Plaatselijk is op zuidwestelijke flank een zeer dun, grijs en (op micro-niveau) grillig gevormd kleibandje aanwezig. Dit kan een natuurlijke genese hebben en zijn afgezet door de Maas (St. Elisabethvloed?), maar de klei kan hier ook door menselijk handelen terecht zijn gekomen. Het grillige beeld van het kleibandje wijst niet op een oud vloerniveau.

Er zijn drie kleine proefsleuven van ongeveer 5 x 1,5 m aangelegd. Er is niet dieper gegraven dan strikt noodzakelijk, tot in het bovenste sporenniveau.

Sleuf 1 ligt oostelijk op de terp rond boring 2, waarin ijzertijdresten zijn gevonden. Sleuf 2 ligt centraal op de terp rond boringen 5 en 15, waarin o.a. een lemen vloertje is aangesneden. Sleuf 3 ligt op de noordelijke flank van de terp rond boring 17, waarin mogelijk ook een grondspoor is aangetroffen. Sleuf 2 is 1,5 m in noordelijke richting verlengd met als doel de aanwezigheid van één of meerdere vloeren, aangetroffen in boring 15, te verifiëren. Er is in totaal een oppervlakte van 21,25 m² onderzocht.

Zowel tijdens het booronderzoek als het proefsleuvenonderzoek zijn archeologische grondsporen aangetroffen.

Spoor	Aantal in boor	Aantal in sleuf	Totaal
Vloer	2	--	2
Paalkuil	--	3	3
Uitbraaksleuf muur	--	1	1
Kuil	--	1	1
Greppel (?)	2	1	3
Overig	2	--	2
Totaal	6	6	12

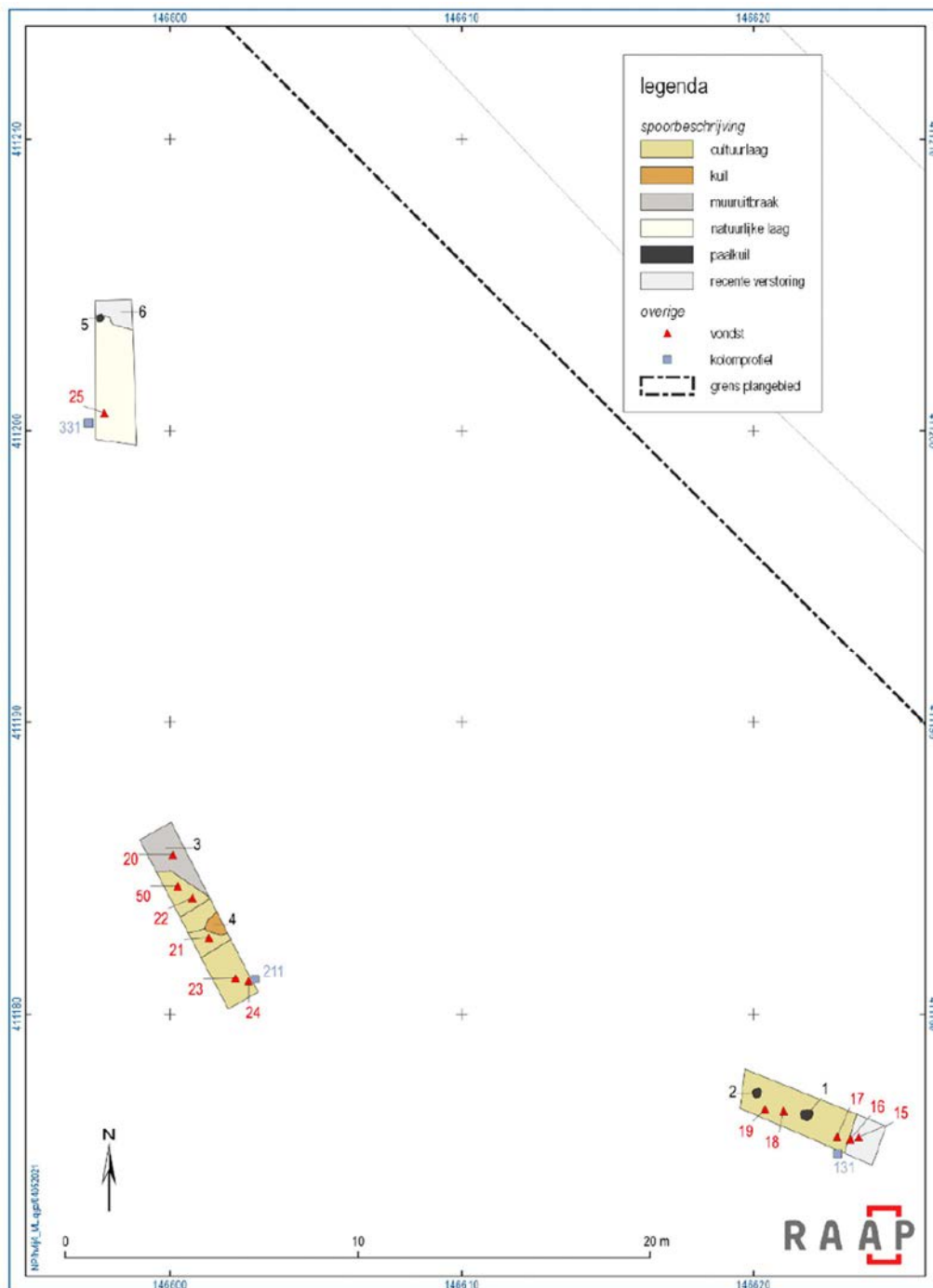
De twee vloerniveau's liggen op een diepte van 25-50 en 73-75 cm –Mv. Het bovenste vloerniveau bestaat uit baksteen(puin) en is doorspekt met mortel en ruitglas. Deze vloer dateert uit de nieuwe tijd. Het onderste vloerniveau bestaat uit een bruin, sterk zandig kleibandje met daarboven op mortelgruis. Deze vloer dateert uit de late middeleeuwen of nieuwe tijd.

De drie paalkuilen lagen in de sleuven 1 en 3. In sleuf 1 zijn de sporen aangetroffen in de cultuurlagen, op een diepte van 85 tot 95 cm –Mv, in sleuf 2 tekenden ze zich ook af in de cultuurlagen op een diepte van 50 cm –Mv.

De uitbraaksleuf van een muur en een grote kuil lagen in de cultuurlagen, in sleuf 2 op een diepte van 25 en 55 cm –Mv;

Twee diepere grondsporen zijn waarschijnlijk greppels (of één en dezelfde greppel). In het bruingrijze zand zijn vondsten verzameld, zoals baksteen- en dakpanstukken, kachelslak, een smeedijzeren spijker, keramiek en glas. De datering is waarschijnlijk vroeg 20ste eeuw. In het eerste ondefinieerbare spoor is een scherf kogelpotaardewerk gevonden (10e-12e eeuw) en in het tweede ondefinieerbare spoor een bruingrijs-lichtgeel gelaagd pakket met leisteen, baksteenpuin, mortel en humusbrokken in de top.

Een grote ingraving direct onder de recent geroerde grond in sleuf 3, op een diepte van 25 cm -Mv is waarschijnlijk ook een greppel, maar het kan ook een grote kuil of recente verstoring zijn (20ste eeuw). Het spoor bestaat uit grijs, gevlekt zand.

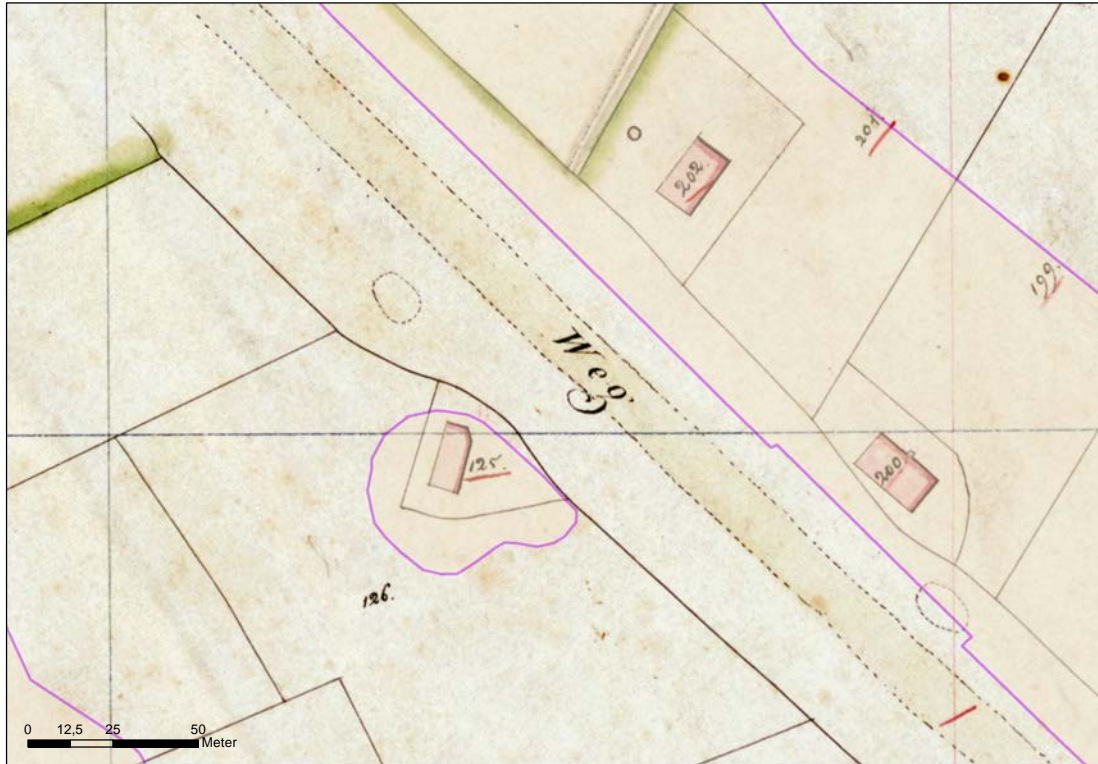

Allesporenkaart

Tijdens het booronderzoek zijn 22 vondsten aangetroffen, bestaande uit keramiek, keramisch bouw materiaal, glas en metaal. Het materiaal dateert uit de late prehistorie, de middeleeuwen en nieuwe tijd. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn 140 vondsten verzameld. De 40 metaalvondsten niet zijn meegenomen maar in het veld grof schoongemaakt en gefotografeerd, en vervolgens op de exacte vindplek begraven.

Bouwhistorische gegevens
Zie archeologische gegevens.

Beeldmateriaal

Bron: kadastrale minuut 1832 in Geo-web, gemeente 's-Hertogenbosch

Bron: Kaart Hendrik Verhees, begin 19^e eeuw

Bonnekaart, 1905

Verstoringsen

Buiten de (archeologische) grondsporen in boringen 17 en 18 zijn geen bodemverstoringen aangetroffen, maar ten westen van boringen 15 en 16 is een ingegraven septic tank aanwezig. Op de zuidoostelijke basis van de terp staat tegenwoordig een groot trafohuis.

Veldbezoek

Veldbezoek heeft plaatsgevonden op 9 oktober 2020. Het terrein was niet toegankelijk en kon alleen vanaf de openbare weg bekeken worden.

Tijdens het veldwerk in maart/april 2021 zijn onderstaande foto's gemaakt. Toen is geconstateerd dat er twee bomen op de terp staan en bijenkasten.

Situatie tijdens veldbezoek (foto: Ronald van Genabeek).

Risico op degradatie

De terp ligt als duidelijke verhoging in een volkstuinencomplex. Het risico op (volledige) afgraving wordt niet als hoog ingeschat maar dat risico is voor de voet van de terp wel aanwezig. Ook kan de terp als mogelijke (groen)stortlocatie worden gezien.

Literatuur

Boshoven, E. H. en R.J.M. van Genabeek, 2008, 's-Hertogenbosch Archeologische verwachtingskaart (Baac rapport 05.080), 's-Hertogenbosch.

Dijk, X.C.C. van, 2021. Evaluatie- en selectierapport Proefsleuvenonderzoek terp aan de Vlijmenseweg te 's-Hertogenbosch, gemeente 's-Hertogenbosch (RAAP) Weesp.

Janssen, H.L., 1983, Van Bos tot Stad. Opgravingen in 's-Hertogenbosch (Gemeente 's-Hertogenbosch Dienst van Gemeentewerken), 's-Hertogenbosch.

Treling, J.R., 1993, De terpen in Deuteren, in: 's-Hertogenbosch 2. Pag. 70-72

Willems, J.M.J., 2011, 's-Hertogenbosch Cultuurhistorische inventarisatie. Definitief onderzoek (Baac rapport C-07.0196 / B-10.0139), 's-Hertogenbosch.

INTERPRETATIE

Wat:

- Door boringen en proefsleuven is aangetoond dat de hier aanwezige verhoging niet natuurlijk is en dat hier sprake is van een terp / woonheuvel.
- In het terplichaam zijn in ieder geval twee vloerniveaus aangetroffen en meerdere archeologische sporen die wijzen op bewoning.

Waar:

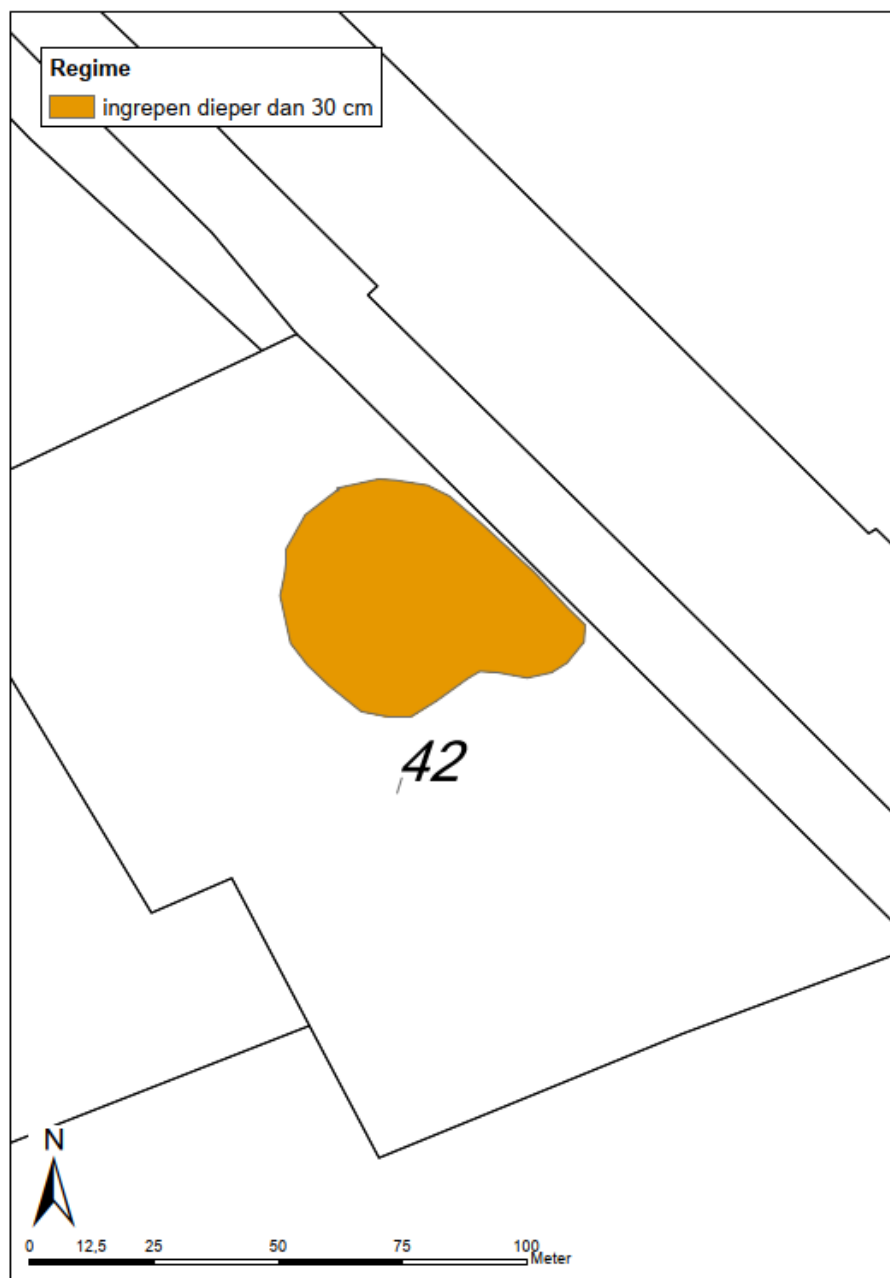
- De terp is duidelijk als verhoging zichtbaar.
- De archeologische resten liggen direct onder de bouwvoor.
- Voor de begrenzing van het monument is de huidige verhoging (AHN 2020) vergeleken met de Bonnekaart (1905). Deze kwamen met elkaar overeen.

WAARDERING

Conform de KNA-systematiek.

Waarden	Criteria	Waardering	Onderbouwing
Beleving	schoonheid	ja	De terp is nog duidelijk zichtbaar.
	herinneringswaarde	ja	De terp ligt op een zandopduiking binnen een overstromingsgebied en heeft een relatie tot de waterstaatsgeschiedenis van 's-Hertogenbosch.
Fysieke kwaliteit	gaafheid	3	Gaafheid scoort hoog aangezien de terp nog zichtbaar is en in het terplichaam nog vloerniveaus en grondsporen aanwezig zijn.
	conservering	2	Organische resten zijn goed bewaard gebleven.
Inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	3	Zeldzaamheid scoort hoog aangezien de meeste terpen niet bewaard zijn gebleven en/of zijn overbouwd.
	informatiewaarde	3	Informatiewaarde scoort hoog omdat de terp veel informatie geven over de geschiedenis van Groot en Klein Deuteren en de strijd tegen het water.
	ensemblewaarde	3	De ensemblewaarde scoort hoog omdat het terpencluster samen met andere terpen (waaronder de Helftheuvel en de terp in het volkstuintencomplex) in Groot en Klein Deuteren één geheel vormt.
	representativiteit	3	De terp is representatief voor terpen uit de late middeleeuwen.

SOM1023 Terp volkstuinen Vlijmenseweg

Binnen het monument is één vrijstellingsregime van toepassing

- Binnen het gehele monument is voor alle ingrepen waarbij de ondergrond dieper dan 30 cm onder het huidige maaiveld wordt geroerd of grond wordt opgebracht een omgevingsvergunning noodzakelijk. Tot de vergunningplichtige ingrepen horen alle graafwerkzaamheden waaronder: ophogen, dempen van waterlopen, aanleggen of vernieuwen van drainage, egaliseren, ploegen, planten van bomen, uitzfrezen van stobben en uitgraven van watergangen. Het schonen van watergangen en maaien is niet vergunningplichtig mits de ondergrond niet wordt geroerd.